

Vefâtının 300. Yılında İsmâil Hakkı Bursevî ve Muhammediyye Şerhi: *Ferâhu'r-Rûh*

*Ismâil Hakki Bursevî on the 300th Anniversary of His Passing
and His Commentary on Muḥammadiyya Entitled Farah al-rûh*

Mustafa KARA*

Özet

Osmanlı tasavvuf düşüncesinin önde gelen isimlerinden biri olan İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725), bir Celvetî şeyhi olmasının yanı sıra velûd bir müellif, müfessir ve şâirdir. Bursevî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (ö. 672/1273) *Mesnevî's* ve İbnü'l-Fârız'ın (ö. 632/1235) *Nazmü's-sülûk'u*, Yûnus Emre (ö. 720/1320) ve Hacı Bayrâm-ı Velî'nin (ö. 833/1430) bazı şiirlerinin de aralarında bulunduğu eserlere yazdığı şerhlerin yanı sıra, Yazıcıoğlu Mehmed'in (ö. 855/1451), kardeşi Ahmed Bîcan'ın (ö. 870/1466) teşvikiyle kaleme aldığı *Kitâbü Muhammediyye* adlı eserine yazılmış en ünlü şerhlerden biri olan ve çok sayıda yazma nüsha ve baskısı bulunan *Ferâhu'r-rûh'u* da telif etmiş ve bu şerh vazifesinin, Yazıcıoğlu Mehmed tarafından kendisine bir rüyasında tevdi edildiğini ve şerh esnasında “Mevlâ'nın feyzi miktarınca ona bakmasını” salık verdiğini belirtmiştir. Bu yazıda, hem vefâtının 300. yılı münasebetiyle İsmâil Hakkı Bursevî'yi yâd etmek hem de Osmanlı dînî-tasavvufî literatürünün oluşmasına büyük katkı sağlamış olan *Muhammediyye* ve ona yazılmış en meşhur şerhlerden biri olan *Ferâhu'r-rûh* hakkında kısaca bilgi vermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsmâil Hakkı Bursevî, Yazıcızâde Mehmed, *Muhammediyye*, *Ferâhu'r-rûh*

* **ORCID:** 0000-0003-1108-7781. Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi,
E-mail: mkara@uludag.edu.tr

Geliş Tarihi: 08.04.2025

Kabul Tarihi: 24.04.2025

Yayın Tarihi: 31.05.2025

Atıf Bilgisi: Mustafa Kara, “Vefâtının 300. Yılında İsmâil Hakkı Bursevî ve Muhammediyye Şerhi: *Ferâhu'r-rûh*”, *Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 4, 1 (2025): .

Bu makale uluslararası CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Abstract

Ismâil Hakki Bursevî (d. 1137/1725), one of the prominent figures of Ottoman Sûfî thought, was not only a Jalwatî sheikh but also a prolific writer, commentator and poet. Alongside the partial commentaries on Rûmî's (d. 672/1273) *Mathnawî*, Ibn al-Fâriḍ's (d. 632/1235) *Naẓm al-sulûk* and some of the poems of figures like Yûnus Emre (d. 720/1320?) and Hacı Bayrâm Velî (ö. 833/1430), Bursevî wrote one of the most famous commentaries, *Faraḥ al-rûḥ*, on the *Kitâb Muḥammadiyya*, a work attributed to Yazıcıoğlu Mehmed (d. 855/1451) which was encouraged by his brother Aḥmed Bîcan (d. 870/1466), asserting that he was chosen for this undertaking through a dream, in which he was handed the book by Yazıcıoğlu himself. In this article, we aim both to commemorate Ismâil Hakki Bursawî on the occasion of the 300th anniversary of his death and to give brief information about the *Muḥammadiyya*, which contributed greatly to the formation of Ottoman religious-Sûfî literature, and one of the most famous commentaries written on it, *Faraḥ al-rûḥ*.

Keywords: Ismâil Hakki Bursawî, Yazıcızâde Mehmed, *Muḥammadiyya*, *Faraḥ al-rûḥ*

Meğer günlerde bir gün emr-i takdir
Oturmuştum Gelibolu'da sırra
Elimi çekmiş idüm cümle halktan
Dilimde zikr idi kalbimde zikra
Gelibolu'nun ol âşklarından
Dirildiler gelüp katıma turra
Dediler ki niçin kılmazsın ey dost
Resûlün vasfını âlemde Büşra

Giriş

Süleyman Çelebi'nin *Mevlîd*'i gibi Resûlullâh aşkıyla yazılan ve asırlar boyu şevkle okunan, ezberlenen halk klasiklerimizden biri de Muhammediyye'dir. Yazıcızâde Mehmed Efendi (ö. 855/1451) tarafından 1449 yılında Gelibolu'da kaleme alınmış olan yaklaşık 9000 beyitlik eseri, İsmâil Hakki Bursevî (ö. 1137/1725)¹ iki asır sonra 1669'da nesir olarak şerhedecektir. Mustafa İsmet Uzun'un *İslam Ansiklopedisi*'nde kaleme aldığı *Muhammediyye* maddesinde² belirtildiği

üzere eserin tam adı *Kitâbü Muhammediyye fî na'ti seyyidi'l-âlemîn habîbillâhi'l-a'zam Ebi'l-Kâsım Muhammedini'l-Mustafâ* şeklindedir.

Müellifini üne kavuşturan eser, üç ana bölümden meydana gelmektedir. Yazıcıoğlu, rüyasında Resûlullâh'ı görüp ondan aldığını söylediği emirle 850 (1446) yılında yazmaya başladığı kitabını 853 Cemâziyelâhîr'inde (Ağustos 1449) Gelibolu'da tamamlamıştır. Çok sayıda yazma nüshası bulunan eserin müellif nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Neşriyat Müdürlüğü Kütüphanesi'nde korunmaktadır (nr. 431/A). Kazan'da basılan eserin (1845) İstanbul'da rûmî 1262-1326 (1846-1910) yılları arasında, dokuzu resimli olmak üzere yirmi iki baskısı yapılmıştır. Eserdeki çeşitli mersiyele arasında “Vefâtü'l-Hasan ve'l-Hüseyin” başlıklı elli dört beyitlik *Kerbelâ Mersiyesi*, Sünnî çevrelerdeki muharrem törenlerinde asırlarca okunmuş, mersiyele'nin Zâkirî Hasan Efendi (ö. 1032/1623) tarafından nühüft makamında yapılan bestesi Türk dinî mûsikisinde çok rağbet görmüştür.³ İşte o mısralar:

1 2025 yılının, 1725'de vefat eden Bursevî'nin vefatının 300. yılı olmasını vesile bilerek Bursa'daki dostlarımızla bu senenin BURSEVÎ YILI olmasını Sayın Valimiz Erol Ayyıldız Beyefendi'ye teklif ettik. Memnuniyetle kabul buyurdular. Kültür ve Turizm Bakanlığına yazı yazdılar. Yılboyu yapılacak faaliyetlerin, bu toprakların din ve kültür dünyasının daha iyi anlaşılmasına vesile olması gönülden temennimizdir.

2 Mustafa İsmet Uzun, “Muhammediyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2020, XXX: 583-584.

3 Geniş bilgi için bkz. Gülçin Yahya Kaçar, “Hatip Zâkirî Hasan Efendi'nin Nühüft Makamındaki İmam Hüseyin Mersiyesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 66 (2013): 239-254.

Rivâyetle gelir bir gün Resûlullâh oluptu
şâd

Ki dizinde oturmuştu Hüseyin ile Hasan
şeh-zâd

Hüseyin'i öptü boynunda Hasan ağzın du-
dağında

İkisin bâb-ı şefkatte bu resme eyledi îrâd

Erişti Cebrayıl derhâl elinde var idi üç şal
Biri kara biri sarı biri kıvıltı idi vekkâd

Dedi Allâh selâm eder buyurur kim revâ
mıdır

Beni nice sever çünkü bana karşı öper
evlâd

Divanında eli bağlı kulundur Yâ Resûlallâh
Yazıcıoğlu'na eyle şefaât olası dilşâd

Muhammediyye'nin önemli özelliklerinden biri, matbu nüshalarından bir kısmının devrin önemli hattatları tarafından yazılmış ve içinde bazı dinî resim ve çizimlere yer verilmiş olmasıdır. *Muhammediyye* sonraki dönemlerde şerhedilmiş ve esere nazîreler yazılmıştır. İsmâil Hakkı Bursevî'nin *Ferâhu'r-rûh* adıyla kaleme aldığı şerhi en meşhur şerhlerden biridir. Kitabın nazîreleri arasında en önemlisi ise, XVI. asır mutasavvıf şairlerinden, kendisinden "Yûsuf-i Bîçâre" diye bahseden Ankaralı bir müellifin 913'te (1507) tamamladığı *Muhammediyye* adlı eseridir.

Yazıcıoğlu Mehmed (Muhammed), kardeşi Ahmed Bîcan'ın teşvikiyle Arapça kaleme aldığı *Meğâribü'z-zamân li-ğurûbi'l-eşyâ' fi'l-'ayn ve'l-'ıyân* adlı eserini Türkçeye çevirmesini ondan istemiş, Ahmed Bîcan'ın bu eserden hareketle *Envârü'l-âşıkîn*'i ortaya koymasından bir müddet sonra bu defa kendisi, *Meğâribü'z-zamân*'ın özellikle Hz. Peygamber ve ashabıyla ilgili kısımlarını Türkçe olarak yeniden yazmış ve eserine *Kitâbü Muhammediyye fî na'ti seyyidi'l-âlemîn habîbillâhi'l-a'zam Ebi'l-Kâsım Muhammedini'l-Mustafâ* adını vermiştir. Müellif Resûl-i Ekrem'in diliyle aktardığı,

Yenile mevlidim çıksın cihâna
Eğerçi söylenir dehren-fe-dehrâ

beytiyle, na't diye nitelendirdiği eserinin aynı zamanda mevlid özelliği taşıdığına işaret etmektedir. Mevlidlerde yer alan bütün bölümleri içeren ve dinî törenlerde mevlid gibi okunduğu bilinen eser siyer-mevlidler arasına girecek dinî-destânî bir muhteva taşımaktadır. Yazıcıoğlu, çilehânesinde zikir ve ibadetle meşgul olduğu sırada bazı yakınlarının kendisinden Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında bir kitap kaleme almasını istediklerini, daha önce birçok siyer ve mevlidin yazılmış olduğunu söyleyerek bu teklifi kabul etmediğini, ancak rüyasında Resûlullah'ı görüp ondan,

İçir hikmet şarâbın ümmetime
Sözümü söyle halka âşikârâ

emrini alınca eseri yazmaya başladığını belirtir. *Muhammediyye* 853 Cemâziyelâhîr'inde (Ağustos 1449) Gelibolu'da tamamlanmıştır.⁴

Evliyâ Çelebî Gelibolu, Ankara ve Amasya halkının *Muhammediyye*'yi ezbere okumakla tanındığını kaydeder. Eser, Anadolu ve Rumeli'nin yanı sıra Kırım, Kazan ve Başkurt Türkleri arasında da tanınmıştır.⁵

Muhammediyye sade ve samimi ifadesi, akıcı üslûbu ve halk dilinden tabirleriyle asırlardan beri geniş halk kitleleri üzerinde etkili olmuştur. Medrese, tekke ve camiler yanında, köy odalarında da muhafaza edilmiş, okunup dinlenmiş, bu suretle yaygın din eğitiminin dayandığı en mühim eserlerden biri kabul edilmiştir. Elde bestesi bulunmamasına rağmen mûsikî araştırmacıları, eserin XV. yüzyılda bestelenmiş olduğu kanaatine sahiptirler. XVII. yüzyıldan itibaren bazı sanatkârların "muhammediye-han" diye kayıtlara geçmesi eserin mevlid gibi irticâlen ve beste ile okunduğunu göstermektedir. Bu hususta meşhur isimlerden

4 Uzun, "Muhammediyye", XXX: 583-584.

5 agm.

biri Halvetî şeyhi Müstakim Efendi'dir. XVIII. yüzyılda muhammediyehan olarak tanınmış en önemli isimler arasında Akbaba imamı bestekâr Mehmed Zaîfî (ö. 1115/1703) ve İstanbullu Hâfız Şühûdî Mehmed Efendi gibi üstatlar da bulunmaktadır. İsmâil Hakkî Bursevî, Akbaba imamının Sultan Selim Camii'ne muhammediyehan tayin edilmesinin şehirde büyük bir sevinçle karşılandığını, onun başarılı icrasıyla hatim meclislerinin sonunda eserin bazı bölümlerinin okunmasının bir âdet haline geldiğini yazmaktadır.⁶

XV.yüzyıl Anadolu Türkçesi için zengin bir dil malzemesine sahip olan *Muhammediyye*'nin müellif hattı harekeli nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Neşriyat Müdürlüğü Kütüphanesi'ndedir (nr. 431/A).⁷ İstanbul'da otuz ikisi Süleymaniye Kütüphanesi'nde olmak üzere elli sekiz tam, yedi eksik nüshası tesbit edilmiştir. Bunların dışında Anadolu kütüphanelerinde otuzdan fazla, Kahire, Londra ve Vatikan kütüphanelerinde onu aşkın yazması bulunmaktadır. Eski harflerle yirminin üzerinde baskısının yapılmış olması, eserin gördüğü rağbeti göstermektedir. Âmil Çelebioğlu, *Muhammediyye* üzerine hazırladığı doktora çalışmasının (Erzurum 1971) metin kısmını daha sonra yayınlamıştır.⁸

İsmâil Hakkî Bursevî *Muhammediyye*'yi *Ferâhu'r-rûh* adıyla şerhetmiş, İstanbul ve Kahire'de birçok defa basılan eseri Mustafa Utku dostlarıyla birlikte sadeleştirerek yayımlamıştır.⁹ *Muhammediyye*, XVII. yüzyılda Esîrî Mehmed Yûsuf Efendi tarafından nesre çevrilmiştir.¹⁰

6 agm.

7 İkinci Dünya Savaşı'na kadar Gelibolu'da idi.

8 Âmil Çelebioğlu, *Muhammediyye I-II*, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1996).

9 İsmail Hakkî Bursevî, *Ferâhu'r-rûh: Muhammediyye Şerhi I-IX*, haz. Mustafa Utku, (Bursa: Uludağ Yayınları, 2000-2010).

10 Uzun, "Muhammediyye", XXX: 583-584.

Muhammediyye'nin bazı nüshaları hattatlar tarafından özellikle nesih hattıyla yazılmış ve tezhip edilerek ciltlenmiştir. Ayrıca matbu nüshaların bir kısmı Mustafa Râkım (1758-1826) gibi tanınmış matbaa hattatlarınca yazılarak bastırılmıştır. İstanbul'daki İranlı yayıncılar eliyle yapılan kaçak baskılara okuyucuların dikkatini çekmek üzere bazı baskıların ilk sayfasına kayıtlar konması Türk yayıncılık tarihi bakımından eserin önemini arttırmaktadır. Bunun yanında cennet, cehennem, arş, kürsü, livâü'l-hamd, Mekke, Medine, Kâbe ve Mescid-i Nebvî ile ilgili şekil ve çizimlerin eklenmesi eseri dinî halk resimciliği açısından değerli kılmaktadır.¹¹

1. Bir Eser Niçin ve Nasıl Yazılır?

Şimdi Bursevî'nin, *Muhammediyye* şerhi *Ferâhu'r-Rûh*'a yazdığı *Mukaddime*'yi okuyalım:

Evliyânın kalplerine tecellî ederek onları şirk ve riyâ şâibelerinden arındıran, gayriyyet sıfatlarından onları temizleyerek içlerinden evhâmı ve hayâlâtı çıkartan ve böylece onları Zât ve sıfât âleminin nakışlarını taşıyacak parlatılmış aynalar haline getiren Allah'a hamdolsun!

Âlemlerin kendisiyle ayakta durduğu, yol izleri ve işaretlerinin onunla devam ettiği, İsm-i A'zâmın sırrı, zâtının cevheri kevn bulanıklığından ve gayr tozundan arınmış ve yüce himmetinin her çeşit mirâca, seyr ve tayra kâdir olduğu efendimiz Hz. Muhammed Mustafâ'ya (s.a.v), Allah'ta fâni olan ve ahadiyyet sırrına eren Âline ve etvâr-ı Ahmediye ile menâzil-i Muhammediyye'yi bilen Ashâbına ezelden ebede kadar salât ve selâm olsun!

Hakk'ın tecellî mertebelerinin en üstüne yükselmeye muhtaç, kurbanlık İsmâil'in ismini taşıyan, Celvetî tarikatına mensup, Bursa'da -Allah bu şehri ve sâkinlerini ko-

11 agm.

vulmuş şeytanın iğvâsından korusun- yerleşmiş olan İsmâil Hakkı der ki *Muhammediye* kitabı, âşıkların sultânı ve âfâkta meşhûr olan Şeyh Yazıcızâde Mehmed Efendi'ye (ks) aittir.

Bu kitap, ibâresi ve cümle yapısı itibariyle her ne kadar Türkçe olsa da şaşılacak bir tertîb üzere yazılmıştır. Kāmûsuna ancak mâhir dalgıçların dalabileceği zor ve karışık sözler ve ancak havâstan olan bir madencinin çıkarabileceği karmaşık kelimelerle doludur. Çünkü bu kitapta zevki küllînin anlayamayacağı sırlar ve tecelli-î ulâ ile çözülmeye muhtaç düğümler vardır! Sûra üfürüleceği güne kadar bu konuda ısrâr edip yorulsa da kusurlu insanların elleri bunlara ulaşamaz! Bunun sebebi ise yakın olmak ile uzak olmak arasındaki fark gibi, haber vermek ile gözle görmek arasında fark olmasıdır. Ashâb-ı işârâtın, Kur'ân-ı Kerim'deki müteşâbihler gibi müteşâbihleri, rumûz ve ıstılahları vardır ki bunları da ancak kendileri ve onlara yakın olan irfân ehli bilir.

Bu yüzden de her asırda ve ülkede yaşayan birtakım inkâr ehli, uyanıklık halinin uyku gibi olduğunu zannederek sûfîlerin kullanmış olduğu bazı kelimelere itiraz edip onlarda kusur aramakla meşgûl olmuştur. Heyhât ki esir olan kimse hür kimselere benzemediği gibi kör olan da gören gibi değildir!

Allah'ın, eski elbiseler içinde öyle kulları vardır ki onları ancak Settâr'ın kendisine tanıtmış olduğu kimse tanıyabilir. Onlar sultân ve vaktin Süleymân'ıdır. Mühür ellerindedir. Onlar dünyanın direğidirler. Doğru yolu gösteren işâretler ve ilim başarılarının üzerindedir. Onların mühürlerini ancak güçlü parmaklar çözebilir. Kelimelerini ise ancak harf-i müseccel-i mânevî silebilir. Ben, Ankâ-yı muğribin yanında bir yönde kuşu veya bülbülün yanında, gülleri ve çiçekleri tanımayan bir serçe gibiyim ki onların makâmlarını beyân ve ifâde etmekten âcizim!

Lâkin, yukarıda işâret edilen kitabın sâhibini iki kez rüyâmda gördüm. Birincisinde beni müjdeleyerek kucakladı ve bana sadece ihvân arasında cârî olan bir dostluk gösterdi. İkincisinde ise bana kendi yüce kaleminden çıkmış olan kitabını verdi ve şerhini yazarken Mevlâ'nın feyzi miktarınca ona bakmamı işâret buyurdu.

Makâm sâhibi, ediplerin üstâdı İmâm Ak Baba olarak anılan Şeyh Muhammed Hazretleri, mezkûr kitabı [*Muhammediye*'yi] saltanat şehri İstanbul'daki Sultân Selim Câmii'nde okumak üzere tayîn olduğunda, dînen ve tîneten şehir bir hoş oldu! Âşıkların sinelerinin derinliklerinde bulunan kalpleri harekete geçti, huzûr ehlinin gönülleri onun hayret verici devirleri ve yumuşak nâğmeleriyle coşmaya başladı. Meclisin sonu, yemeğin sonunda yenilen meyve ve tatlı mesabesinde olsun ve kalbi hasta olanlar şifâ bulsun diye hatim esnasında bu manzûm eserin bazı bölümlerini okumak alışkanlık haline geldi.

Sonra [Yazıcızâde Hazretleri (ks)] bana işâret ederek bu kitapta bulunan bazı Arapça ve Farsça kelimeleri, yeryüzünün bu Rûm diyarında cârî olan lisân üzere tercüme etmemi; işâret elinin, ibârenin ağırlığında düğümlenmiş olduğu mânâyı himmet parmaklarıyla çözmemi ve hürirlerin boyunlarında asılı duran incilere benzemesi için her bahire münâsip manzûmeler yazmamı yemin alarak benden istedi.

Yüce Allah'tan birinci rüyâmı gerçekleştirmesini, ikinci rüyâm konusunda beni başarılı kılmasını diledim ve satırların karanlığında hayat pınarına ve tertemiz şarâba yol bulabilmek, susuzluktan ciğerleri yananların boğazlarının ona [*Muhammediye*'ye] bakmakla susuzluktan kurtulması, şüphede olanların beyân dâiresinden istenen noktaya gelmeleri, gayb perdesinin göz üzerinden kalkması ve insanlardaki inat ve ihtilâfın izâle edilmesi için bu isteğini kabul ettim.

Bu şerhin her türlü [mânevî] yara bereye devâ olacağını zannediyorum. Çünkü bu eser, her çeşit ilim ve letâifi içinde topladığı ve Allah'ın kapısını bekleyen sadır ehli olan akıl sahipleri tarafından bilindiği gibi onda, başka kitaplarda bulunmayan birçok şey vardır.

Hidâyete erdiren ancak Allah'tır ve itimâdım O'nadır. Bütün murâdım O'nun yardımıyla ulaşabilirim.¹²

2. Bu Şerhe *Ferâhu'r-Rûh* Adı Verilmesine Dâir

Yazıcızâde Mehmed Efendi, eserinin son mısralarında Ahad olan Allah'ın Resûl'ü Ahmed'e (s.a.v.) tahsis ettiği eserine *Muhammediyye* ismini verdiğini Arapça-Türkçe mısralarla şöyle ifade etmişti:

Çün esbâb oldu ettim söze bünyâd
Çun oğlan doğdu verdim bir güzel ad
Hade'l Ahadu min delâleti'l-Ahmediyye
Bade'l-Ahmedü min celâleti'l-Ahmediyye
Lemma hademtü bi'r-risâleti hatme'r-risâlet
Semmeytüha bi'r-Risâleti'l-Muhammediyye

Bursevî de son mısralarında aynı yolu izlemiş ve eserine *Ferâhu'r-Ruh* isminin verilmesi konusuna açıklık getirmiştir:

Hakkîyâ Hak uyardı çün cânın
Dîde-i mahz oldu her yânın
Sana gösterdi nâzımı der-hâb
İznin aldın o dem o sultânın
Başladın şerh-i kitâba bî-bâk
Cûş edip mevce geldi ummânın
Şerh ederken dediler gûş-ı dile
Ferahu'r-Rûh ko nâmın ânın
Hamdülillâh bu sûret ü mânâ
Lütf u ihsânı oldu Mevlâ'nın
Gül gibi doğdu anadan rengin
Komadı rağbetin gülistânın
Ferah-ı rûhu oldu uşşâkın
Yeniden cânı geldi devrânın

12 Bursevî, *Ferahu'r-rûh: Muhammediye Şerhi*, I: 15-16.

Muhammediyye gibi üç asırdan beri Osmanlı'nın gönül coğrafyasında okunan bu halk klasiği dua ile son bulmaktadır:

Îlâhî dembedem Senden ricâmız
Bizi îmân ile hatm eyle âhir
Budur dergâha rûz ü şeb duâmız
Bizi îmân ile hatm eyle âhir

Bahâr-ı ömrün erdikte hazânı
Uçur bağ-ı cinâna mûrg-i cânı
Koma vahşette Sen rûh-ı revânı
Bizi îmân ile hatm eyle âhir

Okunmuştur bu hat levh-i ezelden
Kamu zî-rûh içer câm-ı ecelden
Siline çün kalem ketb-i amelden
Bizi îmân ile hatm eyle âhir

Tamam olur egerçi sâlike râh
Tamam olmaz velî dünyada derd âh
Deyip âhir nefeste Allah Allah
Bizi îmân ile hatm eyle âhir

Cenâbından diler Hakkî atıyyât
Kılar her dem Habîbine tahiyyât
Bi-hakki'l-âl hem hayri'l-berıyyât
Bizi îmân ile hatm eyle âhir¹³

Kaynaklar

Bursevî, İsmail Hakkî. *Ferahu'r-rûh: Muhammediye Şerhi I-IX*. Haz. Mustafa Utku. Bursa: Uludağ Yayınları, 2000-2010.

Çelebioğlu, Âmil. *Muhammediye I-II*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1996.

Kaçar, Gülçin Yahya. "Hatip Zâkirî Hasan Efendi'nin Nühüft Makamındaki İmam Hüseyin Mersiyesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 66 (2013): 239-254.

Uzun, Mustafa İsmet. "Muhammediyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXX, 2020, 583-584.

13 Bursevî, *Ferahu'r-rûh: Muhammediye Şerhi*, IX: 393-396.